kdy v uspořádaném kosmu ještě nebyl čas, kdy bohové a lidé žili pospolu, kdy panovala nesmrtelnost, absence smrti, a epochou smrtelníků, kteří budou napříště žít odděleně od bohů a budou podléhat smrti a ubíhajícímu času. Prometheova játra jsou po vzoru hvězd podobná tomu, co udává rytmus a měří božskou věčnost, a tak hrají roli prostředníka mezi božským a lidským světem.

TROJSKÁ VÁLKA

Na rozdíl od toho, co tvrdí Giraudoux, trojská válka skutečně byla. Ovšem vyprávět o ní po Homérovi, který ji proslavil svým básnickým zpěvem, by byla marná snaha. Příštipkaření. Možná bychom se ale místo toho mohli pokusit přiblížit příčiny a smysl celého konfliktu. Ono střetnutí sahalo svými kořeny do hluboké minulosti. Máme-li se snažit porozumět, musíme se přesunout k několika horstvům, která sehrála svou roli v počátcích tohoto dramatu, do kterého byli vtaženi smrtelníci. Jde o pohoří Pélion v Řecku, Idu v Troadě a pohoří Taygetos ve Spartě. Jsou to velmi vysoké hory, takže vzdálenost mezi bohy a lidmi tu byla menší než jinde a hranice mezi smrtelnými a nesmrtelnými byla více méně prostupná, i když úplně setřená nebyla. Stávalo se, že se zde lidské a božské prolnulo. Občas, a to byl i případ trojské války, bohové této blízkosti a setkávání na výšinách využili, aby k lidem vyexpedovali zla a katastrofy, kterých se chtěli zbavit a vyhostit je z království světla, kde si udělali své sídlo, na povrch země.

Všechno začalo v pohoří Pélion při svatbě fthijského krále Pelea s Thetidou, dcerou Nerea zvaného „mořský stařec“, která se svými padesáti něžnými a půvabnými sestrami Nereovnami obývala hladinu vod a hlubiny moře. Nereus byl vlastním synem Pontu, Mořského toku, kterého na počátku světa zplodila Gaia zároveň s Uranem. Ze strany matky Doris byly zase Nereovny spřízněny s Okeanem, prvotní kosmickou řekou, která obtékala svět a držela jej v kruhovém sevření svých vod. Thetis byla vedle Amfitrity ze všech Nereoven nejvýznamnější. Stejně jako ostatní mořské bohyně měla neuvěřitelný dar se proměňovat. Mohla na sebe vzít jakoukoli podobu, dokázala se stát lvem, plamenem, palmou, ptákem i rybou. Její rejstřík podob byl nepřeberný. Protože to byla bohyně mořská, rozplývala se jako voda, nespoutával ji žádný tvar. V okamžiku mohla přejít z jedné formy do jiné, uniknout své vlastní podobě jako

voda, která protéká mezi prsty a nedá se zachytit. Snad právě její neobyčejná proměnlivost a nezachytitelná rozplývavost jí v očích Řeků propůjčovaly moc, jaké se při dělení dostalo jen několika málo božstvům. Jedním z nich byla zejména první manželka Diova bohyně Metis. Viděli jsme, že si ji Zeus nejen vzal, jako i jiné bohyně, ale učinil ji svou první manželkou, protože věděl, že dítě, které mu Metis donosí, bude jednoho dne díky oné zázračné přizpůsobivosti, obratnosti a neuchopitelnosti chytřejší a mocnější než on. Proto také sotva bohyni obtěžkal, nastrojil léčku a dostal Metidu do svých útrob. Dítě, které se jim narodilo, byla Athéna, a jiné už pak neměli.

Pružná a důvtipná mocnost, kterou Metis představovala, zůstala napříště celá uvnitř Diovy osoby. Nenarodil se již žádný chlapec, který by jednou svého otce překonal. Stal se přesný opak toho, co je údělem lidí: člověk může být sebesilnější, sebemocnější, může být králem a vládcem, a stejně přijde den, kdy ho dožene čas a začne na něj doléhat věk a kdy se z potomka, kterého zplodil, z robátka, které houpal na kolenou, chránil a živil, stane muž silnější než otec, a proto připravený nastoupit na jeho místo. Zeus si svoje postavení ve světě bohů přisvojil naopak jednou provždy a nikdo nebude mít sílu jej odstavit a usednout na jeho trůn.

Thetis obdařená kouzelným darem metamorfózy byla líbezně svůdné stvoření. Zamilovaní do ní byli hned dva nejvyšší bohové: Zeus a Poseidon. Sočili na sebe a oba by ji rádi dostali za ženu. V konfliktu, ve kterém proti sobě v božském světě stáli Zeus s Prometheem, měl ovšem Titán v záloze zbraň. Jeho esem v rukávě bylo, že jako jediný znal strašné tajemství, které bylo ve hře: jestliže se Diovi podaří dosáhnout svého a pojme Thetidu za ženu, jejich dítě mu jednoho dne provede totéž, co udělal on svému otci Kronovi a ten zase svému otci Uranovi. Tím by se v božském světě už napořád zabydlil boj generací, řevnivost mladých na staré, syna na otce, a byl by úplně rozvrácen řád, který chtěl mít Zeus neměnný, pořádek, který on jako pán světa nastolil.

Jak se Diovi podařilo tohle tajemství vyzvědět? V jednom z vyprávění se praví, že Prometheus se s Diem usmířil a že Herakles Titána směl se souhlasem vládce bohů osvobodit za podmínky, že své tajemství vyjeví. Tak se Zeus a od něj i Poseidon o nebezpečí dozvěděli a přestali se o Thetidu ucházet. Znamenalo to, že bude muset zůstat starou pannou a nepozná nikdy lásku? Nic takového. Jejím prostřednictvím velkomyslní bohové úděl, podle kterého musí být v danou chvíli postoupeno místo mladým, přesunuli na lidi. Thetis přivedla na svět smrtelné a zcela mimořádné dítě, které po všech stránkách překonávalo svého zploditele: pro svět lidí se stal vzorem hrdiny a představitelem největších válečnických ctností. Byl nejlepší a neměl sobě rovna. Kdo byl tím dítětem? Byl to Achilleus, syn Thetidy a Pelea, jeden z největších hrdinů trojské války, jejíž rozpoutání s tímto příběhem přímo souvisí.

Peleova svatba

Takže Zeus a bohové se jednomyslně usnesli, že s Thetidou se má oženit thessalský král Peleus sídlící ve městě Fthii. Co na to bohyně? Jak ji přimět, aby klesla tak hluboko a vzala si smrtelníka, byť to byl král? Bohům nepřísluší zasahovat a nutit jednu ze svého středu k tak nerovnému spojení. Peleus se o svou ženu musel ucházet sám a získat ji stejně jako jiní hrdinové, kteří si dokázali podrobit mořská božstva a dostat od nich, po čem toužili. Udělal to tak například Menelaos, když zvítězil nad Proteem a jeho proměnami. Peleus bude muset Thetidu unést, aby ji podle rituálu odvedl z mořského příbytku, kde dosud dlela, až do domu, do paláce, který je příbytkem a domovem jejího budoucího manžela.

Jednoho krásného dne se tedy Peleus odebral na mořský břeh. Když se Thetis vynořila, začal s ní rozmlouvat a přitom ji chytil pod paží a přivinul k sobě. Snažila se ze všech sil vymanit a předváděla se mu ve všemožných podobách. Peleus ale nepovolil a držel se dané rady: jediné, co na tyto nestálé a proměnlivé bohyně platí, je uvěznit je v těsném objetí, celé je sevřít

pevně v náručí. Tělo bohyně se musí ovinout pažemi kolem dokola, propojené ruce u sebe musí držet jako přikované, ať se kouzelnice promění v cokoli – v divočáka, statného lva, žhavý plamen nebo vodu. Sevření nesmí povolit, ať se děje, co se děje. Přemožené bohyni pak nezbude než skoncovat s předváděním všech podob, které umí a kterých také není nekonečně. Tak se také stalo. Po všech vypůjčených podobách se Thetis vrátila k té první a pravé, a byla z ní opět mladá spanilá bohyně: byla přemožena. Ve snaze vyvléknout se z dusivého objetí na sebe Thetis jako poslední vzala podobu sépie. Od těch dob se jazyk pevniny vystrčený do moře, na němž se zásnubní boj Pelea s Thetidou odehrál, jmenuje po sépii. Proč zrovna sépie? Protože sépie má ve zvyku ve chvíli nebezpečí, když na ni útočí nějaký mořský živočich, vypustit kolem sebe do vody černý inkoust, který ji úplně skryje, takže zmizí jako utopená v temnotě, kterou sama vyprodukovala a rozstříkla. Jako poslední trumf kolem sebe Thetis rozstříkla inkoust jako sépie. Peleus ale ani v oblaku černočerné tmy svou kořist nepustil a nakonec to byla Thetis, kdo musel ustoupit. Mohla se začít strojit svatba. Slavila se právě na výšinách Pélia. V tom pohoří se lidé s bohy v důsledku oné nerovné směny nejen sblížili a spojili. Spolu s privilegiem oženit se s bohyní seslali bohové na Pelea i všechna nebezpečenství, která takový sňatek mohl nesmrtelným přinést a kterých se oni chtěli zbavit a nějak je propašovat do světa lidí. Všichni bohové se shromáždili a spustili se z věčně jasných nebes Olympu na vrcholky Pélia. Svatební oslava mohla vypuknout.

Pohoří Pélion, kde se lidé a bohové sblížili, bylo obojaké, rozporuplné místo. Obývali je totiž Kentaurové, zejména nejstarší a nejmoudřejší z nich, Kentaur Cheiron. Kentauři měli dvojí statut, dvojaké postavení: na krku jim seděla lidská hlava, hruď se podobala koňské, tělo bylo koňské se vším všudy. Byly to divoké a kruté bytosti nižší než člověk – rády se opíjely, unášely ženy –, ale zároveň stály nad lidmi, protože byly tak jako Cheiron vzorem moudrosti, odvahy a všech ctností, které si musel mladík osvojit, aby se stal skutečným hrdinou: ovládaly lov, zacházení se zbraněmi, zpěv, tanec, soudnost, sebeovládání. Tomu všemu učil Kentaur Cheiron budoucí hrdiny, mezi než patřil i Achilleus. Na tomto místě, kde byli bohové pomíchaní s lidmi a kde žily bytosti povahy zároveň zvířecí a nadlidské, se tedy svatba konala. Svatební písně obstaraly Múzy a všichni bohové přinesli dary. Mezi jiným dostal Peleus jasanové kopí, brnění, které ukoval sám Hefaistos, a párek nádherných nesmrtelných koní jménem Balios a Xanthos. Byli rychlí jako vítr, nikdo je nedostihl, a dokonce místo řehtání mluvili někdy lidskou řečí: ve vypjatých chvílích, když se nad bojištěm vznášel přízrak smrti sesílané na lidi z úradku bohů, zaznívala jejich prorocká slova, jako by skrze ně promlouvali vzdálení bohové. V případě zápasu Achillea s Hektorem osloví koně po Hektorově porážce a smrti Achillea a zvěstují mu, že také on brzy zemře.

Uprostřed veselí, zpěvu, tance, gratulací, kterými bohové Pelea zahrnuli, se na Pélion dostavila osoba, která pozvána nebyla: Eris, bohyně sváru, žárlivosti a nenávisti. Vynořila se, když byla veselka v plném proudu, a přestože nebyla zvaná, přinesla překrásný milostný dar: zlaté jablko, zástavu lásky pro milovanou bytost. Bohové byli právě v nejlepší zábavě, když Eris vhodila doprostřed stolu svůj drahocenný dar. Jablko však neslo nápis: „Té nejkrásnější". Přítomny byly tři bohyně a každá z nich byla přesvědčena, že jablko náleží právem jí: Athéna, Héra a Afrodita. Která ho dostane?

Zlaté jablko, tento nádherný, třpytivý a blýskající se klenot, zářilo na vršku Pélia a čekalo, kdo ho sebere. Bohové a lidé jsou pospolu, Peleovi se podařilo udržet Thetidu navzdory všem jejím proměnám v pevném objetí paží. A právě v té chvíli se tu zjeví to jablko, kvůli kterému vznikne trojská válka. Kořeny této války nebyly jen v nahodilosti lidských dějin, vyrostly z daleko složitější situace, jejíž původ byl ve vztazích

mezi bohy a lidmi. Bohové nechtěli poznat stárnutí, soupeření po sobě jdoucích generací, a proto je přesunuli na lidi v téže chvíli, kdy jim dávali za manželky bohyně. Tak nastala tragická situace: lidé nemohou slavit obřad svatební, aniž poznají i obřad smuteční. Už v samotném sňatku, ve smlouvě dvou tak odlišných tvorů, jako jsou muži a ženy, se spojuje na jedné straně bůh války Ares, který rozděluje a staví proti sobě, a na druhé straně Afrodita, která sjednocuje a smiřuje. Láska, vášeň, svody, milostná rozkoš, to je jistým způsobem jen odvrácená strana násilí, touhy mít nad protivníkem vrch. Díky spojování pohlaví se obnovují generace, lidstvo se rozmnožuje a země se nepřestává zalidňovat, ale rubem této mince je, že na světě začíná být těsno.

Když o trojské válce uvažují sami Řekové, soudí, že její pravou příčinou mohl být fakt, že lidé se rozmnožili jako škodná a bohům začal ten hlučící dav natolik vadit, že ho chtěli smést z povrchu země. Jako v babylonských příbězích, kde se bohové rozhodli seslat potopu. Lidé nadělali příliš mnoho rámusu. Na jedné straně tu byla věčně jasná, tichá nebesa, kde bohové rozjímali, byli k sobě ohleduplní, a dole se to hemžilo lidmi, kteří neustále někam spěchali, pobíhali, křičeli z plných plic, jak se přeli, takže v očích bohů taková pěkná válka čas od času celý problém vyřešila: bylo po kraválu.

Tři bohyně a zlaté jablko

Tak skončilo první jednání scénáře, který povede k trojské válce. Komu připadne jablko jako cena za božskou krásu? Od bohů rozhodnutí padnout nemohlo. Kdyby vybíral Zeus, byla by uspokojena pouze jediná z bohyň na úkor obou druhých. On jako spravedlivý vládce již stanovil pravomoci, působnost a privilegia každé z nich. Pokud by Zeus vybral Héru, osočili by ho z nadržování manželce, kdyby zvolil Athénu, šuškalo by se o papínkově mazánkovi, vyslovil-li by se pro Afroditu, byl by to důkaz jeho záletnictví. Nebyl nejmenší důvod, aby se jakkoli zasahovalo do jejich protokolární hierarchie. Nepřipadá v úvahu, aby rozhodl on. Tento úkol na sebe opět musel vzít obyčejný smrtelník. I tentokrát bohové odmítli převzít odpovědnost za rozhodnutí a přesunuli ji na lidi, stejně jako k nim již vyexpedovali různá neštěstí a neblahé úděly, kterých se sami chtěli vystříhat.

Druhé dějství. Pohoří Ida v Troadě, kde nastávající héroové trávili učňovská léta. Stejně jako Pélion je to oblast divokých náhorních plošin, daleko od měst, obdělávaných polí, od vinic a sadů, kraj drsného a tvrdého života, hájemství samoty, kde kromě pastevců a jejich stád nepotkáš živáčka, divočina stvořená k lovu. Tady se musel mladý a sám ještě nezkrocený jinoch cvičit v odvaze, houževnatosti, sebeovládání, neboť teprve tyto ctnosti dělají z muže hrdinu.

Osoba, která byla vybrána, aby soutěž mezi třemi bohyněmi rozhodla, se jmenovala Paris. V útlém věku mu říkali ještě jinak: Alexandros. Paris byl nejmladší syn krále Priama. Ve chvíli, kdy Hermes následován třemi bohyněmi sestoupil k pohoří Ida, aby Parida požádal o rozsouzení, která z bohyň je podle něho nejkrásnější, Paris zde právě pásl královská stáda svého otce. Mohli bychom ho nazvat král pastýř nebo královský pastýř. Byl mladičký, *kúros*, neztratil ještě chlapecké chmýří. Tento nejmladší syn Hekaby, manželky krále Priama, vládce honosného, velmi bohatého, velmi krásného a velmi mocného asijského města Troje na pobřeží Anatolie, prožil dětství a jinošství zvláštním způsobem.

V noci před slehnutím měla Hekabe sen, že porodila místo dítěte pochodeň, od které vzplálo a lehlo popelem celé město. Hned se samozřejmě dotázala nějakého věštce či příbuzných zběhlých ve vykládání snů, co to znamená. Výklad byl celkem jasný: dítě přivodí zánik Troje, její zkázu ohněm a plamenem. Co si počít? To, co bylo u starých Řeků v takových případech obvyklé; poslat dítě na smrt a přitom ho nezabít: odložit je. Priamos svěřil novorozeně jednomu pastýři, aby je bez potravy, bez pomoci, bezbranné odložil daleko od úrodné a obydlené

nížiny, na horských svazích bez človíčka, kde řádí divá zvěř, právě na takovém místě, kde se cvičili budoucí rekové ve statečnosti. Odložit dítě znamená nechat ho sejít ze světa, a přitom si nepotřísnit ruce jeho krví. Někdy se ale stane, že dítě nezemře. Když nějakou náhodou přežije, vrátí se pak obdařené schopnostmi, které získalo právě tím, že podstoupilo zkoušku smrti a dokázalo z ní vyváznout. Projde-li někdo hned po narození vítězně branami smrti, propůjčí to zachráněnému lesk výjimečnosti, vyvolené bytosti. Co se dělo s Paridem? Zpočátku jej prý pár dní kojila medvědice. Medvědí samici připodobňují lidé často k člověčí mámě pro její chůzi a způsob péče o mláďata. Nějaký čas nemluvně krmila, než ho našli a vzali k sobě pastýři a hlídači královských stád v pohoří Ida. Vychovávali ho a samozřejmě netušili, o koho jde. Říkali mu Alexandros a nikoli Paris, jak jej při narození pojmenovali rodiče.

Uteklo pár let. Jednoho dne přišel posel z paláce, aby si z královského stáda odvedl nejkrásnějšího býka, kterého se Priamos s Hekabou rozhodli obětovat památce dítěte poslaného na smrt a uctít tak toho, od něhož se museli odloučit. Mladičký Alexandros měl právě tohoto býčka nejraději a nedal jinak, než že ho doprovodí a pokusí se jej zachránit. K smutečním obřadům kromě obětí vždy patřily také pohřební hry a soutěže v běhu, v boxování, v zápase, v hodu oštěpem. K závodům se spolu s ostatními Priamovými syny přihlásil i Alexandros. Postavil se těm nejlepším z trojských mladíků a ve všech disciplínách zvítězil.

Všichni se divili a dohadovali se, kdože je ten neznámý pastýř, tak urostlý, silný a mrštný. Jeden z Priamových synů jménem Deifobos, o kterém bude ještě řeč dále, porážku neunesl a usmyslel si, že vetřelce, který odnesl všechny vavříny, zabije. Pronásledovaný Alexandros se uchýlil do Diova chrámu, kde dlela také jeho sestra Kassandra. Byla to spanilá panna, do které se svého času zamiloval Apollon, a když jej odmítla, uražený bůh ji za trest obdařil jasnovideckou schopností, která jí ale nebude k ničemu. Ba co hůře, přinese jí jen tím větší smutek, protože jejím předpovědím nikdo nikdy neuvěří. V této chvíli Kassandra zvolala: „Pozor, tento neznámý je náš malý Paris." A skutečně, Paris-Alexandros se vytasil s plenkami, ve kterých ho odložili, a všichni jej ihned poznali. Matka Hekabe byla ze shledání bez sebe štěstím a zaradoval se i starý dobrotivý král Priamos. S otevřenou náručí přijali Parida zpátky a královská rodina byla opět pohromadě.

V době, kdy přišly tři bohyně v čele s Hermem, jehož Zeus pověřil, aby za něj celou záležitost vyřídil, byl už sice Paris opět důstojným členem královské rodiny, ale protože celé mládí strávil jako pastýř, ponechal si návyk trávit volné chvilky na pastvě u stád. Pohoří Ida zůstalo jeho domovem. Když spatřil přicházet Herma s bohyněmi, překvapilo ho to, ale hlavně znejistěl. Znejistěl, protože kdykoli se nějakému člověku zčista jasna a v celé nahotě zjevila nesmrtelná bohyně, dopadlo to pro diváka většinou dost špatně: člověk nemá právo spatřit božstvo. O co je toto privilegium mimořádnější, o to víc na ně jeden doplatí. Stalo se tak Teiresiovi, který uviděl Athénu a přišel o zrak. Právě na toto pohoří sestoupila také Afrodita a spojila se zde s Anchisem, otcem toho, který se měl stát Aeneem. Anchises se s ní vyspal jako s obyčejnou smrtelnicí, a když ji druhého dne ráno uviděl v celé její božské nádheře, zmocnilo se ho zděšení a padl jí k nohám se slovy: „Vím, že jsem ztracen, už nikdy nebudu moci obejmout ženskou bytost. Kdo se jednou spojil s bohyní, už nikdy nezatouží po náručí obyčejné smrtelnice. Jeho žití i zraky a celá jeho mužnost jsou ty tam."

Zpočátku byl tedy Paris vylekaný, ale Hermes jej uklidnil. Vysvětlil mu, že má rozhodnout o udělení ceny – ustanovili tak bohové – a že je na něm, aby rozsoudil a řekl, která z bohyň se mu zdá nejkrásnější. Paris nevěděl, kudy kam. Všechny tři byly stejně krásné a jedna po druhé se nyní snažily naklonit si Parida lákavými sliby. Každá z nich přísahala, že když bude tou vyvolenou ona, obdaří jej jedinečnou a zvláštní mocí, kterou od nikoho jiného nemůže dostat.

Co mu chce nabídnout Athéna? Slíbila mu: „Když vyvolíš mě, budeš vítězit ve všech bitkách a budeš obdařen moudrostí, kterou ti bude každý závidět." Héra řekla: „Když zvolíš mě, získáš království, budeš vládcem celé Asie, protože jsem manželkou Dia a cesta k panovnictví vede přes mé lože." Poslední, Afrodita, zaševelila: „Dáš-li přednost mně, žádná žena ti neodolá. Získáš svůdnou Helenu, tu nejkrásnější z žen, o níž letí pověst po celém světě. Až tě spatří, padne ti k nohám. Staneš se milencem a manželem krásné Heleny." Válečnické vavříny, panovnická moc, krásná Helena, krása, rozkoš a štěstí po boku ženy. Paris se rozhodl pro Helenu. Tím se na pozadí spletitých vztahů mezi lidmi a bohy spustil mechanismus, postupně sestrojený během druhého dějství tohoto příběhu.

Helenina vina, či nevina?

Třetí dějství se točí kolem Heleny. Co o ní říci? I ona byla plodem vměšování bohů do světa lidí. Její matka, pozemšťanka Leda, byla dcera kalydonského krále Thestia. Jako úplně mladinkou ji poznal spartský král Tyndareos, který nalezl u Thestia útočiště, když ho politické pletichy vyhnaly z vlasti. Nežli se pak vrátil do Sparty, aby zpět vydobyl ztracený trůn, zamiloval se do Ledy a požádal o její ruku. Konala se velkolepá svatba. Manžel však nebyl jediný, komu dívčina neobyčejná krása učarovala. Z výšin Olympu si jí povšiml i Zeus. Bez ohledu na Héru či kteroukoli jinou z jeho božských manželek netoužil od té chvíle po ničem jiném, než se s touto mladou ženou pomilovat. Když přišla svatební noc a Tyndareos s Ledou ulehli na společné lože, snesl se k ní Zeus a spojil se s ní v podobě labutě. Leda bude pod srdcem současně nosit děti Tyndareovy i Diovy. Budou čtyři: dvě děvčátka a dva chlapci. V některých podáních se říká, že Zeus ve skutečnosti znásilnil bohyni Nemesis. Ta na sebe vzala podobu husy, aby Diovi unikla, ale on se ruče proměnil v labuť a spojil se s ní. Mělo se to odehrát na vrcholu Taygetu poblíž Sparty a Nemesis-husa zde měla snést vejce (nebo dvě vejce), které nalezl pastýř a přinesl je Ledě. V královnině paláci se ze skořápky vyklubala mláďata a Leda si je vzala za vlastní.

Nemesis byla obávanou bohyní. Jako dcera Noci byla stejného druhu jako její bratři a sestry zplozené mocnostmi Temnot: Smrt, Parky, Svár (Eris) a v jejich sledu: Vraždy, Zabíjení, Bitky. Nemesis ale obsahovala i druhý aspekt temných sil ženskosti: Lži (*Pseudea*), Milostnou něhu (*Filotés*), ve kterých se snoubí rozkoš s podváděním. Nemesis byla mstitelka, která dohlížela na odpykání vin. Nedopřála si klidu, dokud nedostihla a nepotrestala provinilce, dokud nesrazila k zemi každého troufalce, který se povznesl příliš vysoko a svým mimořádným úspěchem vzbudil žárlivost bohů. Nemesis-Leda: svým způsobem na sebe bohyně Nemesis vzala podobu obyčejné ženy Ledy, aby si smrtelníci odskákali svou smůlu, že nejsou bohy.

Děti byly čtyři: dva synové, Dioskurové („Diovi synové", kteří byli zároveň syny Tyndarea, Tyndareovci), Kastor a Polydeukes, a dvě dcery, Helena a Klytaimestra; v nich se v tom nejlepším i v tom nejhorším snoubilo božské s lidským, protože semeno pozemského manžela Tyndarea a nebeského milence Dia se v lůně Nemesidy-Ledy smísilo, aby splynulo vjedno, a přitom si obě ponechala svou zvláštnost a vzájemnou protichůdnost. Z blíženců byl Polydeukes tím, který pocházel přímo z Dia a byl nesmrtelný, Kastor měl více z Tyndarea. Ve vítězném boji proti bratrancům Idovi a Lynkeovi Kastor zemřel a odešel do podsvětí, zatímco jeho bratr Polydeukes utrpěl jen zranění a Zeus jej slavnostně dosadil na Olymp. Navzdory odlišnému původu a protikladné povaze k sobě oba bratři velice lnuli a byli tak nerozluční jako oba konce vodorovného trámu, který ve Spartě připomíná jejich památku. Polydeukes si na Diovi vymohl, že se s bratrem o nesmrtelnost smí podělit a že spolu mohou trávit polovinu času v nebi u bohů a polovinu se smrtelníky pod zemí, v podsvětí, v říši stínů. Také Helena a Klytaimestra byly blíženky a představovaly dvojí tvář neštěstí. Klytaimestra, o které se tvrdí, že byla dcerou Tyndarea

a obyčejná smrtelnice, byla však zcela temná; ztělesňovala prokletí, které leží na rodu Atreovců; byla mstivost sama a hanebně zavraždila vítěze od Troje Agamemnona.

Pokud jde o Helenu, ta byla dcera Diova a při všech pohromách, které vyvolala, si podržela božskou auru. Její oslnivá krása měla tak svůdnou moc, že z ní činila děsivou osobu, ale přitom ji stále prozařovala a věnčila světlem odrážejícím božství. Byla vinná, nebo nevinná, když se od mladého cizince nechala zlákat na cizoložná objetí a opustila kvůli němu manžela, palác i děti? Někdy se říkalo, že volání touhy a smyslové rozkoše podlehla tím snáze, že ji zaslepoval přepych, bohatství, nadbytek a orientální okázalost, které cizí princ stavěl na odiv. Jindy se naopak tvrdilo, že byla unesena násilím, proti své vůli, a přestože se bránila.

Jedno je v každém případě jisté. Kvůli útěku Heleny s Paridem vypukla trojská válka. Nevypadala by ovšem tak, jak vypadala, kdyby v ní šlo pouze o žárlivého manžela, který chce dostat nazpět manželku. Celá věc byla mnohem závažnější. Postavila stranu smíru, pohostinnosti, sousedských pout a pomoci proti straně násilí, nenávisti a rozvratu. Když Helena dosáhla věku na vdávání, došlo jejímu otci Tyndareovi, že s takovou krasavicí, s tak vzácným klenotem, to nepůjde jen tak. Rozhlásil po celém Řecku, aby se k němu sjeli na námluvy všichni mladíci, všichni dosud svobodní princové a králové, a že mezi nimi po zralé úvaze zvolí. Po nějaký čas pobývali společně na královském dvoře. Koho vybrat? Těžká rada. Tyndareos měl velice chytrého synovce Odyssea, o kterém se musíme zmínit, protože v tomto příběhu také sehraje svou roli. Odysseus Heleninu otci poradil následovně: „Je jen jeden způsob, jak se z toho dostat. Dříve než jednoho vyvolíš a tím nutně zklameš všechny ostatní, nech nápadníky přísahat, že ať se Helena rozhodne jakkoli, oni její volbu uznají a navíc je sňatek bude zavazovat. Kdyby její vyvolený utrpěl v manželském svazku jakoukoli újmu, oni se jako jeden muž postaví na jeho stranu."

Všichni odpřisáhli a pak Helenu vyzvali, aby se vyslovila. Její volba padla na Menelaa.

Menelaos znal Parida již z doby, kdy u něj pobýval jako host při své cestě do Troady. Když nyní přicestoval Paris v doprovodu Aenea do Řecka, přijali jej nejprve s velkou slávou Helenini bratři Dioskurové a pak jej Menelaos pozval do Sparty, kde dlela Helena. Menelaos zde po celou dobu o hosta pečoval a zahrnoval jej dary a veškerou pozorností. Pak se stalo, že musel odjet na pohřeb jednoho příbuzného, a pověřil proto hostitelskými povinnostmi Helenu. Teprve u příležitosti této smutné události a jeho odjezdu mohl host Helenu poznat blíže. Lze předpokládat, že dokud byl Menelaos přítomen, nedostaly se ženy z královského paláce ve Spartě s cizincem do bližšího styku, od toho tu byl král. Teď ho vystřídala Helena.

Paris a Aeneas dlouho neotáleli a vypluli spěšně do Troje. Krásnou Helenu si ať už s jejím souhlasem nebo násilím odváželi v podpalubí s sebou. Menelaos se po návratu do Sparty bez meškání vypravil za bratrem Agamemnonem, aby ho zpravil o Helenině zradě a Paridově věrolomnosti. Agamemnon vyzval přední reky a mezi nimi i Odyssea, aby se rozjeli za bývalými nápadníky a připomněli jim jejich závazek. Taková urážka už se netýkala jen Menelaa a Agamemnona, celá Helada musí povstat jako jeden muž a pomstít se Paridovi za únos ženy, která je nejen nejkrásnější, ale je to Řekyně, vdaná žena a nadto královna. Otázky cti se však dají často vyřešit jednáním a mnohdy lze předejít ozbrojenému střetu. Nejprve se tedy Menelaos s Odysseem vypravili jako vyjednávači do Troje a snažili se věci urovnat po dobrém, dohodnout se na pokutě a odškodnění za utrpěnou pohanu, aby znovu zavládl smír a přátelství. V Troji je přijali přední Trojané. Mnozí z nich, zejména Deifobos, byli přívrženci mírumilovného řešení. Rozhodnutí však muselo padnout od rady starších: rozsah záležitosti přesahoval pravomoc i samotného krále. Oba Řekové tedy předstoupili před radu starších, ve které někteří Priamovi potomci nejenže

odmítali jakýkoli kompromis, ale dokonce navrhovali, aby Odyssea s Menelaem nenechali odejít živé. Deifobos však nad nimi jako nad svými hosty držel ochrannou ruku. Domů se vrátili s nepořízenou a oznámili celému Řecku, že pokus o smír ztroskotal. Teď už rozpoutání války nic nezabrání.

Zemřít mlád a žít věčně nesmrtelnou slávou

Uspořádání výpravy proti Troji se u Řeků zjevně nesetkalo s jednomyslným nadšením. I sám Odysseus měl snahu se z ní vykroutit. Penelopa mu nedávno porodila syna Telemacha a on neměl nejmenší chuť se od nich právě teď odloučit. Když za ním přišli, že se sbírá vojsko, aby se zbraní v ruce vydobylo nazpátek Helenu unesenou trojským princem, předstíral šílenství, aby této povinnosti unikl. Ten nejmoudřejší a nejmazanější ze sebe začal dělat ducha mdlého. Rozkaz k narukování mu přišel až na Ithaku předat stařičký Nestor. Spatřil Odyssea, jak za sebou pozpátku táhne pluh s připřaženým volkem a oslem a rozsévá kamínky místo zrna. Všichni tomu zdrceně přihlíželi, až na moudrého Nestora. Tomu svitlo, že jde o jeden z Odysseových nápaditých triků. Jak tak Odysseus pozpátku táhl pluh, vzal Nestor malého Telemacha a položil jej do brázdy před radlici. V tom okamžení měl Odysseus rozum zpátky a vyzvedl dítě do náručí, aby se mu nic nestalo. Byl odhalen a nezbývalo mu než se podrobit.

Pokud jde o Thetidina manžela, starého Pelea, který viděl umírat již několik svých dětí, nedokázal se smířit s myšlenkou, že by i jeho poslední syn Achilleus měl jednou odejít do války. Z opatrnosti proto hocha odeslal na Skyros ke králi ostrova a jeho dcerám. Achilleus tam vyrůstal jako dívka v ženských komnatách. Své útlé mládí strávil v učení u Cheirona a Kentaurů a nyní se dostal do věku, kdy pohlaví nejsou ještě jasně vyhraněná, nedají se rozlišit. Vousy mu ještě nevyrašily, pleť měl hladkou, vypadal jak půvabné děvčátko a měl onu neurčitou krásu všech dospívajících, kteří jsou chlapečtí i dívčí, dívčí i chlapečtí zároveň. Prodléval mezi svými družkami a nic mu

nechybělo. Když pro něho Odysseus přišel, řekli mu, že v paláci žádný chlapec není. Odysseus přestrojený za podomního obchodníka se nechal uvést. Uviděl před sebou padesát dívek, mezi kterými byl Achilleus k nerozeznání. Odysseus vytáhl z nůše štůčky látek a rozložil před sebe krajky, spony a ozdoby. Čtyřicet devět dívek začalo jedna přes druhou cetky obdivovat, ale jedna postávala nevšímavě stranou. Pak Odysseus vytáhl dýku, a ona roztomilá dívenka k němu se zájmem přistoupila. Zvenku zazněl ryk vojenské trubky, ženského osazenstva se zmocnila panika, devětačtyřicet dívek popadlo hadříky a rozprchlo se. Jen jediná sevřela v dlani dýku a vyběhla za hlasem trubky vstříc boji. Tak Odysseus odhalil Achillea, podobně jako předtím Nestor prohlédl jeho samého. Takže i Achilleus byl hotov vyrazit do války.

Než se narodil Achilleus, měla Thetis sedm dětí, sedm chlapců, a nechtěla dopustit, aby byli pouhými smrtelníky jako jejich otec. Od prvního dne se je všechny snažila učinit nesmrtelnými. Vkládala je do ohně, aby v nich spálil všechnu vlhkost, která je zárodkem hniloby a kvůli které nejsou lidé jen jasným plamenem; oheň však její syny vždycky pohltil a zahubil. Nešťastný Peleus si zoufal. Když přišel na svět Achilleus, zařekl se, že alespoň tohoto jediného musí uchránit. V okamžiku, kdy se ho matka chystala strčit do ohně, otec zakročil a vytrhl jí ho. Oheň dítěti pouze ošlehl rty a spálil patní kost. Od Kentaura Cheirona dostal Peleus dovolení, aby na Péliu vykopal z hrobu ostatky jednoho z Kentaurů proslulého rychlým během a patu mrtvého dal Achilleovi. Ten pak odmalička dokázal běhat rychle jako jelen. To je jedna z verzí. Jiná vypráví, že když Thetis syna nemohla učinit nesmrtelným skrze oheň, ponořila jej do vody podsvětní řeky Stygu, která odděluje živé od mrtvých. Je známé, že když se někdo dostal do styku s vodami Stygu a přežil to, získal výjimečnou sílu a odolnost. Achilleus ponoření do Stygu vydržel; voda se nedotkla pouze paty, za kterou ho matka držela. Achilleus nebyl jenom rychlonohým

válečníkem, ale také bojovníkem, který byl nezranitelný kromě jediného místa na patě, kudy se na něj mohla smrt dostat.

Jedním z výsledků toho nerovného sňatku mezi bohyní a člověkem bylo, že veškerý majestát a moc, kterou byla obdařena Thetis, přešly částečně i na osobu Achillea. S tím však jde ruku v ruce i tragičnost jeho postavy: Achilleus nebyl bůh, ale zároveň nedokázal žít ani zemřít jako obyčejný člověk, jako pouhý smrtelník; vymkl se sice běžnému lidskému údělu, ale to z něj samo o sobě božskou bytost se zajištěnou nesmrtelností neudělalo. Jeho úděl, který všichni bojovníci, všichni Řekové té doby pokládali za vzor, nás nepřestává fascinovat: jako vzdálená ozvěna nám připomíná, že omezené, rozervané a rozpolcené lidské bytí je drama, ve kterém se neoddělitelně prostupuje světlo a stín, radost a bolest, život a smrt. Achilleův osud je příkladný a jako takový je poznamenán dvojznačností. Tím, že byl původu napůl lidského a napůl božského, nemohl být cele jedním ani druhým.

Na samém prahu života se jeho cesta od prvních krůčků větví. Ať se dá na rozcestí kterýmkoli směrem, bude se v každém případě vždy muset jedné z podstatných částí sebe sama vzdát. Nemůže se současně těšit z toho, co nejsladšího člověku skýtá bytí ve sluneční záři, a zajistit si výsadu, že o tuto rozkoš nikdy nepřijde, že nebude muset zemřít. Protože mít potěšení ze života, užívat toho, co je pro pomíjivé bytosti tím nejvzácnějším, jediným a s ničím nesouměřitelným statkem, o nějž se přijde jen jednou a který se pak už nikdy nevrátí, to znamená vzdát se veškeré naděje na nesmrtelnost. Chtít nesmrtelnost, to zčásti znamená vzdát se života, ještě než byl plně prožit. Kdyby se Achilleus podle přání starého otce rozhodl zůstat v ústraní doma, ve Fthii, v bezpečí rodiny, měl by dlouhý, poklidný a šťastný život. Odvíjel by se mu v čase spravedlivě přiděleném všem smrtelníkům až ke stáří uprostřed milovaných blízkých. Jenže taková existence, byť byla sebeskvělejší, prozářená tím nejlepším, co si lidé mohou ke štěstí přát, nezanechá po sobě ani stopu; jakmile takový život skončí, zapadne do tmy, do nicoty. Spolu s ním zmizí navždy a zcela i hrdina. Tím, že sestoupí do Hádu, beze jména, bez tváře a bez paměti, je vymazán, jako by nikdy neexistoval.

Anebo si Achilleus zvolí opak: krátký život a věčnou slávu. Rozhodne se odejít daleko, vše opustit, všechno dát všanc, předem se zasvětit smrti. Touží se zařadit k těm několika vyvoleným, kteří nestojí o pohodlí, bohatství, ani o obyčejné pocty, ale chtějí triumfovat v bojích, ve kterých je vždy v sázce jejich vlastní život. Postavit se v bitvě nejudatnějším protivníkům, to znamená vystavit sám sebe zkoušce v té nejvyšší soutěži, kde každý musí ukázat, co v něm je, předvést se před očima všech ve své výtečnosti, která vrcholí válečnickým činem a je završena „krásnou smrtí". Taková smrt zastihne hrdinu uprostřed boje a mladosti, v plné mužné síle, takže udatnost, síla a mladistvý pel zůstanou navždy nedotčeny a nikdy nezvetšejí starobou.

Jako kdyby plamen života, má-li zazářit čistým jasem, musel vzplát tak mocným žárem, že spálí sám sebe již v okamžiku, kdy je zažehnut. Achilleus zvolil smrt ve slávě, v plné kráse mladého života. Ukrácený, okleštěný, smrsklý život a nehynoucí slávu. Generace se od století ke století střídají, aby jedna po druhé zmizely v temnotě a mlčenlivosti smrti, ale Achilleovo jméno, jeho hrdinství, příběh i postava žijí v paměti lidí napořád.

H. J. Rose, *A Handbook of Greek Mythology*, London: Methuen, 1928, s. 240–248 (zkráceno)

Vlastní průběh trójské války

For the first nine years, after one or two fruitless embassies to try and arrange a peaceful settlement, the war consisted of a series of raids by the Greeks on the minor cities supporting Troy, and on the hinterland generally. The fortress itself, strongly garrisoned and supported by a considerable force of Trojans and allies, was impregnable to the rudimentary siege- operations of those days, but the campaign of attrition wore down Priam's resources and stopped all possibility of increasing them by trade. In the tenth year occurred the events which form the subject of the *Iliad.* Agamemnon had had for his portion of the spoil Chryseis, daughter of Chryses, a priest of Apollo. Much captivated by her beauty, he refused to let her father ransom her; the priest therefore besought his god to punish the Achaioi, and a plague came upon the camp. Kalchas explained the cause of the plague, and that it could be stopped only by returning Chryseis without ransom. Agamemnon grudgingly consented, but indemnified himself by seizing on Briseis, a slave-girl belonging to Achilles, who was much attached to her. He therefore withdrew from any further allegiance to Agamemnon, and he and his contingent, the Thessalian Myrmidones, for some time took no part in the fighting. Deprived thus of their foremost champion, the Greeks, despite the valour shown by Diomedes, Aias and others, were driven back on their camp and compelled to fortify it with a wall.

Agamemnon, by the advice of Nestor, now sent to Achilles an embassy, consisting of Aias of Salamis, Odysseus, and Phoinix son of Amyntor, with instructions to offer the return of Briseis, a huge honour-price, and, if the war should be brought to a successful conclusion, marriage, without bride-price, to one of; the royal princesses, with seven cities for her dower. All three urged him warmly to accept, in particular old Phoinix, who was in some sense a client of his father Peleus. He had known and tended Achilles from babyhood, and might be described as tutor. Even he, however, failed to overcome Achilles' bitterness against Agamemnon, and the embassy departed.

Next day, after vigorous resistance on the part of the Greeks, Hektor drove them back to the ships, and attacking the wall with several columns at once, contrived to force an entrance and set one of the ships on fire. But now Patrokles (or Patroklos), the favourite retainer of Achilles, got leave to go out wearing Achilles' armour and leading the Myrmidones. The Trojans, supposing that Achilles himself was upon them, retreated in disorder, but after a while Patroklos was killed, by the help of Apollo, and the Greeks in turn began to fall back. Achilles, on hearing of the death of his friend, went nearly mad, and appeared, unarmed, at the trench around the camp, where the sound of his war-cry made the Trojans give back and let the body of Patrokles be rescued. He now was anxious to fight at once; Odysseus, however, insisted on the feud being healed in proper fashion, with payment of the compensation due to Achilles, and Thetis persuaded Hephaistos to make a new suit of armour for her son. Achilles next day utterly routed the Trojans, met and killed Hektor in single combat, and returned to camp, dragging the body behind his chariot. Funeral games were held over Patroklos, and Priam, coming secretly by night to Achilles, ransomed the body of his son. With his funeral the *Iliad* ends.

Still more noteworthy were two contingents which appeared on the scene after the death of Hektor. The first of these was a body of Amazons, led by their queen Penthesileia, daughter of Ares. At once we notice a different tone from that of the Homeric story, which gives everywhere the impression of sticking relatively close to facts historical and geographical, although Homer handles details with the freedom of a great creative poet. The Amazons are outside his purview altogether, save as a vague and distant people with whom Priam once fought in his youth. Penthesileia was as beautiful as she was valiant, and did much damage before she fell in battle with Achilles, who mourned over her after he had slain her.

Soon after this followed the death of Achilles himself, who was shot either by Paris, or by Apollo (disguised as Paris, in some accounts); his body was got out of the battle after a furious struggle, and magnificently buried, mourned, not only by all the Greeks, but by Thetis and her sister Nereids. As to his fate after death, the early accounts vary from the later, and these from each other; in Homer, he goes to the House of Hades like anyone else; later it

was said that he lived immortal, either on the island of Leuke, in the Euxine, or in the Elysian Fields, and by some that he was wedded to Helen. Close upon his death followed the suicide of Aias son of Telamon, already mentioned. The Greeks now sent for Achilles' son, as without him Troy could not be taken, and after him, for Philoktetes, for a like reason. But still the city held out, and a stratagem was resorted to. Epeios, who was a skilled craftsman and helped by Athena, constructed an enormous wooden model of a horse, inside which a band of picked warriors was placed. The army then sailed away, leaving behind Sinon, who let himself be taken prisoner, professed himself a bitter enemy of the other Greeks, who had killed his friend and lord Palamedes and would have sacrificed him to secure a safe return, and pretended to reveal the secret of the horse; it was an offering to Athena, purposely made too big to go through the gates, but if it could be brought in, the city would be impregnable. The Trojans for the most part believed him, although Laokoon, priest of Apollo, declared it was all a trick, and that the horse should be destroyed. He and his two sons were, however, killed by a pair of huge serpents which appeared swimming over the sea from Tenedos. The Trojans supposed this to be a punishment for his impiety, and hauled the horse inside the city, breaking down a part of the wall. Kassandra warned them in vain, and Helen walked around the horse, calling to the warriors inside in perfect imitation of the voices of their wives; but Kassandra was not believed, and Menelaos, Diomedes and Odysseus restrained the others from answering Helen. That night little watch was kept; the Greeks returned, the horse was opened, by Sinon or another, and the city was taken, after a sharp fight, in which Priam was killed by Neoptolemos, but Aineias and some others escaped.

Návraty řeckých vojevůdců

The returning fleet met with disasters, due to the wrath of Athena and the treacherous revenge of Nauplios, father of Palamedes. Athena raised a violent storm which scattered the fleet and wrecked many of the ships; but a greater disaster awaited them off Cape Kaphareus in Euboia, where Nauplios decoyed them upon the rocks by showing false beacons. Several individual heroes escaped these disasters with varying results; Nestor arrived safely at Pylos in a few days; Neoptolemos, warned by Thetis, went home by land; Odysseus went his own way, and his adventures form the subject of the *Odyssey.*

After a frankly piratical raid upon a neighbouring people, the Kikones, who in the end beat him off with some loss, he was caught by a violent storm, which drove him to the land of the Lotos-Eaters, situate, like most of the places Odysseus visits in fairyland. The natives received him hospitably, and gave his men lotos-fruit to eat; the virtue of this was, that he who ate it forgot home and friends and desired only to live in Lotos Land.

Removing by force those who had succumbed to this magic, Odysseus sailed on, and came to the land of the Kyklopes Most of his ships he left behind on an island a short distance away, but with his own crew he went exploring, entered the deserted cave of Polyphemos, one of the Kyklopes, and proceeded to steal provisions therefrom. Not content with this, he must needs await the arrival of Polyphemos himself, who promptly shut him and his companions into the cave, closing the door with a huge rock, and proceeded to cook two of the men for his supper. In the morning, he breakfasted in the same way, and Odysseus and the other survivors meditated revenge. To kill the giant as he slept was useless, for they could not move the rock; but Odysseus prepared a sharp stake, and, when Polyphemos supped on two more of his men, gave him a draught of very powerful wine which he had had from Maron, priest of Apollo, for sparing him and his household during the war. Having thus made him very drunk, he and his men heated the and blinded his one eye with it. Odysseus had told the giant that his name was Nobody *(Útis),* so when the other Kyklopes came in response to his cries, and asked what ailed him, replied, 'Nobody is killing me' whereat they went away, supposing that he was merely ill. In the morning, Polyphemos opened the cave and let out his sheep and goats; Odysseus and his men went with them, the men tied each between two ewes, and Odysseus clinging to the belly of a huge ram. Once in ship, Odysseus shouted his real name to Polyphemos, and taunt him; Polyphemos, after nearly smashing the ship with huge rocks, prayed to his father Poseidon not to let Odysseus reach home, or if he must do so, to make him arrive alone, in evil plight, very late, and find trouble awaiting him there.

Leaving the Kyklopes, Odysseus came to the island Aiolos, ruler of the winds, who lived there with his six who were married to his six daughters. He entertained Odysseus most hospitably, and as a parting present gave him, tied up in a bag, all the winds except the one which would blow him straight home. So they came safely to within sight of Ithake when Odysseus, who had been at the helm all the while, fell asleep, and his men, thinking the bag contained treasure, opened it; whereupon the winds rushed out and blew them to Aiolos' island, where they were refused any further help.

Leaving him, they came to the country of the Laistrygonians, cannibal giants, who sank all the ships except Odysseus' own, and caught and devoured the crews. He and his own crew, however, managed to escape to the island of Kirke, Aiaia, where half the crew, going to spy out the land, were beguiled by the enchantress and turned into swine by a magic drink which she gave them. Then Odysseus went to their rescue, and on the way met Hermes, who gave him the herb moly, a powerful counter-charm. Armed with it, he was unaffected by Kirke's drugs, and so frightened her with his sword that she re-transformed his comrades and swore to do them and him no more harm. They lived together for a year, but at last he demanded to be told the way home. To his horror, he learned that he must go to the world of the dead, to learn his route from the ghost of Teiresias. By Kirke's instructions, he arrived safely at the House of Hades, met Teiresias and many other ghosts, including the spirit of his mother Antikleia, who had died during his absence, and learned how things stood at home. His wife was already besieged by wooers from all the neighbouring baronies, each anxious to marry her, not only for her great beauty, but to strengthen his claim to the supposedly vacant kingship, Telemachos being yet but a child. Returning to Kirke's island, he set out, passing a series of dangers of which she had forewarned him. Running between Skylla and Charybdis, he steered near the former, thus escaping with the loss of six men, whom the monster snatched out of the ship. He thus avoided the still worse risk of the Planktai, as he had already avoided that of the Sirens. The Seirenes were in form not unlike the Harpies, but without their loathsomeness and their powers of snatching their prey. Generally (but not in Homer) they were represented as birds with the heads of women. Their method was to sing enchant-fogly to all who passed their island, inviting them to land; those who tried to do so, were wrecked on the rocks and drowned. Odysseus stopped the ears of his men with wax, and had himself bound to the mast, giving strict orders to tie him faster if he tried to get loose. He thus heard the song, which filled him with intense desire to join the singers, and at the same time neither he nor his crew was harmed.

After passing Skylla, he came to Thrinakie, the island of the Sun, where occurred the adventure, already told, with the sacred herds. As a result of the men's impiety, Zeus, on their departure, wrecked the ship with a thunderbolt. Odysseus himself, after narrowly escaping death in Charybdis, floated on a piece of wreckage to the island of Kalypso, an Atlantid, who detained I him seven years. But, although she offered to make him immortal, he would not forsake Penelope, so finally, by command of Zeus, brought by Hermes, she let him go and furnished him with materials and tools to make a large boat. On this he sailed away until within sight of Scherie, the land of the Phaiakes. Here Poseidon saw him, and raising a violent storm, he wrecked him once more; however, Ino-Leukothea appeared and lent him her wimple, which saved him from drowning. After two days and nights in the water, he managed to land, and promptly crept into a thicket, where he slept, exhausted. In the morning, Nausikaa, daughter of Alkinoos, king of the Phaiakes, came down to the shore to wash the household's clothes. Odysseus appealed to her and was shown the way to the palace, where he was kindly received, his tale listened to with great interest, and after being given rich gifts he was sent back to Ithake in one of the magical ships of the Phaiakes, which could go anywhere in a few hours. Poseidon had to content himself with turning the ship into stone on its return, as a hint, which was taken, that this convoying of all and sundry must cease.

Arrived at Ithake, Odysseus met Athena, who turned him into the semblance of an old beggar. In this form he soon introduced himself into his own hall, made himself known to Telemachos and to two thralls, Eumaios the swineherd and Philoitios the cowherd, who still were faithful to him, and interview Penelope. She was by this time at her wits' end. For a while she had kept her many wooers at bay by pretending that before remarrying she must finish a great winding-sheet which she was weaving against the death of

Laertes, Odysseus' father. This she secretly unravelled every night, until she was betrayed by one of her maids and forced to finish it. The supposed beggar won her confidence by exactly describing Odysseus to her, and approved her scheme to tell the wooers that she would marry whichever of them could string her husband's bow and perform a certain feat of archery with it. Next day the trial took place. When all had failed, Odysseus asked, as if in jest, to be allowed to try. He succeeded at once, performed the feat prescribed and then shot down Antinoos, chief of the wooers. A furious struggle followed, in which Odysseus, his two faithful and Telemachos succeeded in killing all their opponents. Next day Odysseus made himself known to his aged father, and the blood-feud which was at once begun by the kin of the slain was stopped by the intervention of Athena.

As to what happened after that, accounts differ so widely (for here the *Odyssey* ends) that it is hopeless to give them all in a book of this size. The points of agreement are, firstly, that Odysseus appeased Poseidon by going inland till he met a man who mistook the oar he carried for a winnowing-fan, and there founding a shrine to the god; and that he met his end in a skirmish in which he was shot by Telegonos, his son by Kalypso or Kirke, who had set out to look for him and did not recognize him. A sort of ending is huddled on to the story by making Telegonos marry Penelope, and Telemachos Kirke.

Agamemnon arrived home safely, to be met with murder and treachery. His family had been accursed ever since the days of their ancestor Tantalos, whose son Pelops won his desires by treachery and violence. Oinomaos, king of Pisa, had a fair daughter Hippodameia, whose hand might be won on certain conditions. The suitor was to take her into his chariot and drive away with her; Oinomaos was to follow, and spear the suitor if he could catch him. Twelve adventurers had perished in this manner, when Pelops arrived on the scene and bribed Myrtilos (in some accounts, with a promise of Hippodameia's favours) to take out the linch-pin of his master's chariot-wheel and put in a dummy of wax. Oinomaos was thus thrown and killed; but Pelops avoided his obligations by drowning Myrtilos. The blood-guilt brought evil upon his two sons, Atreus and Thyestes. Thyestes seduced his brother's wife Aerope, and stole a marvellous golden ram which the gods had given him, and which was the pledge of sovranty over Mycenae. Atreus banished his brother, but afterwards pretended to be reconciled and recalled him. Having got him thus in his power, he set before him a dish made of the flesh of Thyestes' own children. On learning what had befallen him, Thyestes invoked a horrible curse on his brother, and departed He now learned that he might raise up an avenger by a union with his own daughter, Pelopia. There was born a son, Aigisthos, who carried on the feud. In Agamemnon's absence, he seduced Klytaimestra, already enraged against her husband by the sacrifice of Iphigeneia; greeting Agamemnon with pretended fondness, she and her paramour set upon and killed him, and with him, Kassandra. It was to revenge this that Orestes killed his mother and Aigisthos.

Menelaos escaped from the great storm with some portion of his fleet, and reached Egypt. Here he had a curious adventure. Settings out from the mainland, he found himself becalmed on the island (now long a part of the coast, owing to the silt carried down by the Nile) of Pharos, until he and his men were almost starved and even reduced to catching and eating fish, the very last resort for an Achaian. A sea-nymph, Eidothea, took pity on him, and advised him to lie in wait for her father Proteus, herdsman of the sea, when he came out of the water at noon to sleep among his herds of sea-monsters. She disguised Menelaos and some of his men in fresh seal-skins, counteracting their vile odour, with ambrosia. When the moment came they fell upon Proteus, who turned into all manner of shapes, including water and a tree, but was held fast through them all, and at last told Menelaos' that he was stayed because he had forgotten to offer sacrifice to the gods before leaving Egypt, and must go back and do so; he also gave him much information as to the fate of the other chieftains. After some further wanderings Menelaos at length reached home, in possession of much wealth gathered on the way, and just in time for the funeral of Aigisthos and Klytaimestra.

Ken Dowden, *The Uses of Greek Mythology*, London: Routledge, 1992, s. 65–68

4.3 MYTHIC WARS

The Trojan War did not take place

Myth does gives us some clues to the centres and populations of the Mycenaean Age and tells us something about population movement. Does it tell us anything about the *events* of the Mycenaean Age?

Perhaps we, too, are tempted by the romance of discovering where myth actually happened. Where did Argo actually sail? Where did Noah's ark actually reach land? Where did Atlantis sink? Where was King Arthur's castle, and where was Homer's Troy? We have got to recognise that there is a deep yearning in us to make contact with the world of myth, as we can see from the Turin Shroud, the countless fragments of the True Cross and the multiple heads of St Peter.

Clearly there was a city which we may refer to as 'Troy'. The excavations of (and demolition of much of) Troy by Schliemann at least showed it existed. We know that it was inhabited from the early third millennium BC up to the sixth century AD, maybe continuously. We know also that in the earliest historical times it was inhabited by Aeolian Greeks, a branch of the Greeks who had been expanding eastwards at least since their settlement of Lesbos maybe as early as 1400 BC. The correct name of the city is in fact *Ilion* (earlier *Wilion)*, its inhabitants are *Troes* ('Trojans'), named naturally after *Tros* (compare Danaos and the Danaoi) and its territory is theirs, the *Troia* or *Tro(i)as* (Troad). It looks as though these names occur in Hittite records. In the records of King Tudhaliyas I *(c.* 1440-1410 BC), we find names which could be those of a town or a district and could be realised as *Troisa* and *Wilusiya,* apparently referring to places which could well be in this region of Asia Minor. In addition, in a later record of King Muwatallis (1296-1272 BC), we find a kingdom *Wilusa* being ruled by one *Alaksandus,* and this instantly recalls the other name of Priam's son Paris – Alexander. This is heady stuff for those who wish to convert myth to history, but it really does not add up to much. At most the epic tradition has preserved, in Greek dress, the real name of a ruler or rulers of pre-Greek Troy.

What is perhaps more interesting is the instability of western Asia Minor in Hittite records in the thirteenth century and the involvement of some Greeks. If the Hittite word *Ahhiyawd* refers to the land of the Achaian Greeks, then it is plain that there is a lot of trouble in the Miletos area, over which the Achaian king is thought able to exercise control. The same king and the Hittite King Hattusilis also appear (c. 1250) to be in dispute over *Wilusa.* Meanwhile a former subject of the Hittites, one Piyamaradus, appears to be getting support from the Achaians in Miletos and even to have attacked Lazpas (Lesbos?). What we seem to be seeing is an encroachment of the Greeks and an extension of their influence. Looking from the other side of the Aegean, we would talk about Mycenaean colonisation of western Asia Minor in the face of opposition from natives and from those who consider the natives to be in their power-block. In this unstable context, it is no surprise that Troy was massively fortified and suffered a number of destructions, though as often from earthquakes as at the hands of invaders – it can be difficult to tell.

Greek tradition, as we can see from Homer's *Iliad* and *Odyssey,* asserts that Mycenaean Greece united behind the Lord of Mycenae, Agamemnon, to wage a just war against the Trojans, which ended after 10 years in the capture of Troy. This of course plays up the righteousness of the defeat of Troy and plays down the wider context, making it seem that this was a single, exceptional expedition after which Troy is left a blazing ruin and everybody goes home again. The few glimpses we get of the wider context are, of course, presented as diversions which happened during the expedition, heroes enjoying a weekend off from the siege to go and sack a few neighbouring cities - something which Thucydides (1.11), rationalising, puts down to the need to obtain provisions. One of these *obiter victa* is Lesbos (*Iliad* 9.129–30).

The Agamemnon, Menelaus, Helen framework is an Indo-European myth. Individual instances of combat in Homer (and elsewhere) are plainly not historical evidence and sometimes

belong to traditions located elsewhere than at Troy: Tlepolemos of Rhodes fighting Glaukon of Lykia points to a local tradition of conflict between these two neighbouring areas; the Pelasgians from Larisa that figure in the *Catalogue of Ships* (*Iliad* 2.840–1) on the Trojan side are surely just a transposition from the Larisa in Thessaly, even if there is a Larisa in the Troad (cf. Sakellariou 1977: 152f.). The tomb of Hektor at Thebes (Boiotia) is believed by some (including myself) to indicate that he began as a mainland hero. The tale of Troy has acted as a magnet for traditional combats and conflicts and Homer's exceptionally huge *Iliad* offers 'everything under one roof. The Wooden Horse is clearly mythical (though I doubt if it is yet fully understood). And Achilles, in my opinion, is a conquering hero that follows Aeolian Greeks wherever they go - for instance to Lesbos, taken over as much by Aeolian Greeks as by Achilles. The Trojan War is a shell.

The very unity of the Greek world in attacking Troy is a mythic construct, perhaps correctly interpreted by Herodotos as comparable with the Greek v. Barbarian conflict perceived in the Persian Wars of 490–480 BC – more than a little mythological themselves, as can be seen both in Herodotos' epic polarisation of the world between Greek and Barbarian and in the Parthenon's sculptures of Lapiths and Centaurs. The *Catalogue of Ships* in *Iliad* 2 is central to this Trojan myth, because later Greeks were desperate to have been involved in the united force of Agamemnon: the mention in this *Catalogue* (2.546–58) of Athens and Salamis, for instance, is a heavy-handed Athenian addition. In effect the campaign defines Greekness in a positive, warlike way and justifies its encroachment on mainland Asia Minor. There is no wonder that this was a major myth for the bardic culture of the Greek colonists of Asia Minor, both the earlier Aeolic colonists and the later Ionian colonists. Its message is to justify them and that seems to me to be the reality of the myth's relationship to history.

Perhaps indeed Troy fell to a Greek force: for a fact, Greeks at some point took it over. Perhaps, even, a substantial party did set out from Aulis, traditionally (Strabo 9.2.3) the embarkation point for Aeolic colonists. But I doubt if Aulis was where an Agamemnon of distant, southerly, Mycenae collected his forces. In any case we should beware of thinking that a stable Mycenaean world suddenly broke up and splintered into countless migrations.

Obviously, migrations may occur out of desperation and displacement, but they also occur when economies are strong and when the land can no longer support this prosperous, increased population. De Polignac has shown how the colonisation at the beginning of the historical period was the outcome of the economic turn-around of the later Dark Age. The Mycenaean Age had already had its own colonisations, for instance in Lesbos, Miletos and Rhodes. The Trojan War, despite its sense of end-game, reflects that continuing process. Is Troy anything more than just a representative of all those towns and hamlets that fell to the Greek colonists? Maybe it was, or once had been, more remarkable than average and maybe its scaling-up is not quite as inaccurate as the amplification by the *Song of Roland* of a defeat of Charlemagne's rearguard at Roncesvalles.